

FRANC S. FINŽGAR

Pod slobodnim
SUNCEM

Preveo sa slovenačkog
Slobodan Živojinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Franc S. Finžgar

POD SVOBODNIM SOLNCEM

Copyright © 1912, naslednici Franca S. Finžgara

Translation copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

E D I C I J A
ARKONA

Knjiga br. 1

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

„Dok je sunca, dok je mačeva, Sloven se ne predaje!“

Ovo geslo starih Slovena nadahnulo me je da napišem ovu povest. Njome sam želeo da pobijem neprijateljski nam raspoloženu nauku, koja je slikala stare Slovene kao ropski narod i tajila njihova junačka dela.

Neka bi svaki, a naročito mlad i priprost slovenski čovek izvukao iz nje ponosnu svest da je SLOVEN i živo saznanje da je snaga samo u pravednoj bratskoj slozi. Pred bratski složnim Južnim Slovenima drhtao je Vizant, a nesložnim je zakone pisao tuđ mač.

U Ljubljani, 8. decembra 1929.

Finžgar

PRVA
KNJIGA

PRVO POGLAVLJE

Od istoka, severa i zapada skupljali su se ratnici. Svakoga dana vraćali su se glasnici, jezdeći na malim, crnim, oznojenim konjima u gradište i javljali starosti Svarunu da su uspešno izvršili povereni im zadatak. Zatim bi posedali u dvorištu i polegali oko vatri. Sluge su sekle i delile im komade jaretine s ražnja; Ljubinica, lepa kći staroste Svaruna, točila im je medovinu i darivala svakog glasnika kožuhom od belog jagnječeg runa. Sin Istok, po dočeku svakog poslanika, izjahivao bi iz gradišta i hitao u susret ratnicima koji su pristizali.

„Svetovid te je nadahnuo, starešino, vile su vas pratile, hrabri vojnici, te ste pregazili močvare, prešli planinske grebene i došli ovamo, do gradišta moga oca Svaruna, koji vam zahvaljuje i pozdravlja vas!“

Tako je mladi Istok, sin Svarunov, presretao slovenske čete koje su se okupljale u dolini oko gradišta. Svaki čas bi se iz hrastove šume zabliztala koplja, u pozno veče dogorevale su buktinje, ali Istok nije osećao umora. Svaku bi četvu pozdravio u ime staroste, svakog bi starešinu odveo u gradište, gde su, uz mnoštvo ljubaznih reči i zdravica, dobijali hranu i odmor.

Dolina oko gradišta ispunila se šatorima. U ravnici je, noću, plamsalo jezero ognjeva, grmele su bojne pesme, blejali ovnovi i ovce, mukali junci gonjeni na klanje. A uokolo su rzali konji, čupkajući uvelu travu, jer je kasna jesen bila na pomolu.

Po opkopu gradišta hodao je sedoglavi Svarun, starosta Slovena. Ljubinica mu je od beloga lana otkala meku haljinu. Leđa mu je pokrila toplim jagnječim kožama, a stara pleća njegova ogrnula najlepšim ovnujskim runom.

Kad mu se oko utopi u more vatri, ispraviše mu se široka, od godina pognuta pleća. Diže pesnicu i zamahnu prema jugu.

„Hilbudije, Hilbudije, otimaču slobode naše! Maču Vizantije, užase naš! Ovaj će te oganj proždreti, ovaj će plamen oprljiti orlove tvoje! Hilbudije, slugo crnih đavola! Svarun, sedi i pognuti starac, utegnuće svoja leđa remenom od bivolje kože, obesiće o njega najteži mač, i poći će u boj protiv tebe – da opet zasija Slovenima sunce slobode!“

Starac diže obe pesnice, mišice na rukama nabrekoše, oči sevnuške kao ognjevi iz daljine.

Lagano popustiše njegove stisnute pesnice, raširene ruke se digoše još više. Obrnuvši pepeljasto lice prema istoku, on drhtavim glasom poče moliti:

„Svarože, smiluj nam se! Perune, zgromi ga! Morana, poštedi i mene i ratnike moje! Kud god prolazio, Hilbudije ostavlja za sobom groblja belih kostiju hrabrih sinova mojih, koje orlovi i jastrebovi kljuju i razvlače. Morana, smiluj nam se, dosta ti je bilo žrtava!“

Svarunu se otrže suza i kanu na belu bradu, prva suza za prvim sinom, a zatim i druga, i treća, i deveta za devetim sinom, koji padoše od mačeva Hilbudijevih ratnika. Starosta je drhtao celim telom, koleno mu je pokleklo, pa je, u teškoj žalosti, seo na opkope.

Istok podiže oca.

„Oče, ne plači! Pogledaj vatre! Stigli su mladi vojnici, doneli su lukove, koji hitaju strele kao Perun silne munje s neba. Oče, mi ćemo pobediti. Perun je s nama!“

„Možda još ti, jedini sin moj...“

Ćuteći su sišli s opkopa. U dolini su žmirkali ognjevi, žagor se stišao, blejanje ovnova je umuklo, dok su na nebu mirno sijale zvezde.

Zažarilo se divno jutro. U proleće bivaju takve zore. Svarun se digao s ležaja zastrta mekim krznom. Na njegovom se licu sijala jutarnja svežina, kao da su sivu stenu obasjali sunčevi zraci. Radostan, pozdravio je dan. Velika se nada probudila u njegovom srcu.

„Jesen je, a ovakvo jutro! Sve je suzno od rumene radosti, kao da Devana prolazi pašnjacima i pored šumnog žita. Takvo jutro, određeno za prinošenje žrtava, navešćuje sreću.“

Starosta se pokrenu i malim batom snažno udari u drveni zid.

Istog časa stade pred njega snažan mladić, golih prsiju i duge crvenkaste kose.

„Gavrane, sakupi trubače, odvedi ih na opkope, i složno zatrubite da se ratnici okupe oko žrtvenika. Bogovi su mi se osmehnuli kroz ovu zoru. Radosni su. Požurimo s darovima!“

Kad Gavran ode, ne proteče vremena koliko da se plug obrne na kraju njive i zapara novu brazdu, a već zagrme i zaječa svuda po opkopu. Odsečno, kao udarci, zatrubiše izvijeni kozji rogovi, svu dolinu ispuni jeka, dok su se zvuci odbijali od gora, plivajući po požutelom hrašću i bukovlju.

U dolini se sve uskomeša, kao da je veselo sunce obasjalo golemi mravinjak. Ispod šatora su se izvlačili vojnici, pripasivali mačeve s debelim remenjem, zabacivali na pleća tulce nabijene strelama, a levicom prihvatili lukove. Ljudine, kao hrastovi, maljavih, širokih prsiju, čupali su duga koplja iz meke zemlje, a

šiljci su se blistali pod suncem. Starešine su dozivale svoje ljude; žute gomile polugolih boraca zgrtale su se oko vojvoda... Svaka je gomila privlačila oko bojom krzna koje je visilo niz leđa i preko pleća ratnika. Beli jagnječaci, crni ovnovi, riđi medvedi, lisičina i risovina, dabrovina i vidrovina, pa i belo laneno rublje – sve se to mešalo i talasalo.

Još jednom zagremeše rogovi s opkopa, a na stotine uskliku mnogih starešina odazvaše im se iz doline. Tada se gomile uskomešaše, kao da je more zahvatio vihor, i svi se ti šareni talasi pokrenuše, nadirući prema malenom groblju, iznad kojeg je ogromna lipa stresala žuto lišće s grana, polažući ga na žrtvenik, na kojem je gorela vatra.

Zapalili su je Istok i Ljubinica. Njihova su lica bila svečana, ruke su držali prekrštene na grudima i gledali u plamen na žrtveniku. Kada zatutnja u dolini, kada krenuše čete ratnika, okrete se Istok od ognja. Radost mu je izbijala iz očiju. Ljubinica se okrete istoku; po njenom snežnobelom ruhu zatreptaše sunčani zraci i prosuše se na njene bujne, jesenjim cvećem propletene kose. Pogledaše joj u oči, pa zatreptaše od stida. Jer odsjaj tih očiju bio je čistiji od samog višnjeg sunca. Njene su usne podrhtavale, šapćući molitve za hrabre vojnike.

Gavran zatrubi svečanim tonom. Sve se glave okrenuše gradištu. Kroz teške vratnice pojavi se s opkopa starosta Svarun. Bela haljina obavijala mu je visoki stas i dopirala do same zemlje. Ponosan i snažan bio je taj stas. Leđa ne behu pognuta; dignute glave išao je on krepkim koracima ispred zbora najstarijih starešina. Bili su bez mačeva – sveštenici. Za trenutak ratnici zažagoriše i zakliktaše, pa namah sve umuknu u dubokoj pobožnosti. Svarun, starešina i sveštenik, prilazio je žrtveniku.

Sve starešine stadoše oko žrtvenika i prinesoše Svarunu darove da ih stavi na vatru.

On u plamen saspe najčistiju pšenicu, a na žar izlije mirisno ulje koje su azijski trgovci doneli iza Crnog mora; sluge zaklaše belo jagnje, i starešine ga položiše na žrtvenik. Žrtvu zagriše zublje, visoko se diže plamen, grane velike lipe se poviše, naokolo zamirisa. Svi odstupiše od ognja s velikim poštovanjem. Samo je Svarun ostao sasvim blizu. Seda mu je glava klonula na grudi, tako da mu se lice gotovo izgubilo u dugoj beloj bradi. Muk... čuo se pad svakog lista s lipe. Nijedan ratnik nije zveknuo mačem, nijedna tetiva nije zazujala. Kao skamenjena, kao da je iz bajke, stajala je vojska oko groblja.

Tada Svarun raširi ruke i visoko ih podiže. Ratnici pognuše glave.

„Dajbože silni, koji, otvarajući šaku, seješ seme, te puniš žitnice naše, oplođuješ stada ovaca i toviš goveda, smiluj nam se; ne dopusti da budu prazni žrtvenici tvoji, da nam zlotvor ne izgazi njive, otme goveda, odagna stada. Smiluj nam se, Vesele, koji čuvaš pašnjake: odvрати kopita neprijateljskih konja od naših zelenih livada! Perune, pokreni gromove i munje, ukroti besove, obuzdaj Moranu, da nas poštedi – valjda joj je dosta naših mrtvih sinova! Svetovide, ti koji jednim okom vidiš celu zemlju, pokaži nam neprijatelja, da bi ga pronašle naše strele, pogodila koplja i raspolutile mu glavu naše sekire. Smiluj nam se...“

Svarun učuta, ruke mu zadrhtaše. Oči njegove, u iskrenoj molitvi, dizale su se prema suncu.

A tada se podiže vihor, cela lipa zašume, lišće se osu na oltar, na sveštenike. Vojska se trže i zadrhta. Kao da se obradovala sva dolina i htela glasno da klikne, tako odjeknu prigušen krik radosti među vojnicima. Svarun se, veseo, okrenu vojsci:

„Bogovi su nas čuli!“

Lica se razvedriše, šake stisnuše mačeve i koplja, zašume kao da je planuo oganj kroz suvi čestar.

„Bogovi su nas čuli! Poći će s nama da potraže onoga koji se isprečio na putu narodu slovenskom, koji nam je zaklonio slobodno sunce, koji je kao ris zaseo za Dunavom da bi pio slovensku krv. A pije je već tri godine. Prelazi preko Dunava drski Hilbudije, pleni naša goveda i naše ovce, kolje slobodne sinove naše i okiva ih u lance. Proždrljivog Vizantinca mami naša zemlja. Ali vi, braćo, znate da su Sloveni navikli da zemlje osvajaju, ne da ih daju. Zato se zakunimo da ćemo osvetiti naše sinove, obećajmo osvetu zemlji našoj, osvetu za bogove koje Vizantija ponižava. Dok je sunca, dok je kopalja, strela i mačeva, Sloven se ne predaje! Smrt Hilbudiju!“

Starac učuta kao da mu je gnev zapušio grlo. I vojska je ćutala, ali samo trenutak. Onda je zatutnjalo kao da je iz srca zemlje provalio vulkan. Digla se šuma od kopalja, zakloparali su puni tulci, zazujale su tetive na lukovima, a mačevi su blesnuli visoko nad glavama. Na jedan mig otkinula bi se ta vojska kao usov. Gole grudi postavile bi se kao zid, vizantijski oklopi srušili bi se pod udarcima kopalja koja hitaju te strašne mišice. Krik je dopirao do neba, sve se komešalo kao kad se zver otima s debelog lanca u želji da jurne i zgnječi u prah sve na šta naiđe. A Svarunovo se lice smešilo, sunčevi zraci su veselo treperili na njegovim belim vlasima...

DRUGO POGLAVLJE

Dunav se belasao pod bledim mesečevim zracima. Valjao se, puzio, kao da se ogromna neman pokrivena sjajnom ljušturom provlači kroz visoki ševar i šipražje. Nečujno je milela moćna voda. Da katkad ne pljusne nešto iz vode, da se na obali ne povija ševar i trska, čovek ne bi ni mislio da je to živa reka.

Nekoliko stotina koraka od desne obale Dunava dizao se na malenoj uzvišici veliki četvorougao. Debeli balvani stajali su uspravno, a u njihovom podnožju raskopana zemlja obrazovala je visoke nasipe. Iznad balvana izdizale su se mrtve senke, na uglovima nasipa veće, a u sredini manje, pružajući se daleko preko razrivene zemlje. Među tim mrtvim senkama – to behu drvene kule osmatračnice – pomicala su se još manje senke, nemirne, žive. Približavale su se jedna drugoj, ali pre nego što bi se sudarile, nečujno su se okretale i opet se udaljavale. A kad bi se okrenule, zablistalo bi nešto s glave ili s prsiju; iznad glave bi zasijalo, kao iskra, i treptalo, posrebnom mesečinom, dok je senka išla po bedemu.

To su vizantijski vojnici čuvali Hilbudijev logor. U tabor je gledao mesec. U njemu se ništa nije micalo. Nijedna vatra nije gorela, nijedan konj nije zarzao. Ispod volovskih koža i debelih platnenih krila, razapetih na kolju i motkama, naziralo se mnoštvo zaspalih vojnika. Bili su premoreni kao da su tek stigli iz borbe.

U rano jutro toga dana probudile su ih trube. Svaki se morao opremiti kao da će u dug pohod. Nisu poneli samo mačeve, lukove i štitove: svaki je poneo ašov ili sekiru, vrećicu pšenice i ječma, koliko je dovoljno za dve sedmice. Hilbudije ih je, jašući pred njima, odveo na breg. Onda su se, preko močvare, spustili u dolinu, gde su posekli malu šumicu, navaljali stabla na gomilu, nakopali zemlje i za najkraće vreme podigli jaku barikadu. Kad su se uveče vratili u logor, mnogi nisu ni ječam samleli da bi skuvali večeru. Popadali su kao snoplje pod šatorima i sklopili umorne oči.

Samo jedan nije bio umoran – zapovednik, tribun Hilbudije. Ni kožni oklop nije skinuo. Na širokom remenu, okovanom bronzanim pločicama, visio mu je niz bedro kratak mač. Neko vreme je ležao na bivoljoj koži. Zatim je bezvoljno pojeo nešto

pšenične kaše, koju mu je u glinenoj zdeli prineo mlad Got. Kad su svi pospali, ležeći kao izginuli ratnici na bojnopolju, Hilbudije se diže i izađe na opkope obasjane mesečinom, nasloni se na osmatračnicu i zamišljeno se zagleda preko Dunava.

Već je treća godina kako ne skida oklop. Očistio je Trakiju i Meziju od divljih varvara, silnih Slovena i Anta. Ranije su, kao rojevi skakavaca, upadali preko Dunava, pljačkali i robili vizantijske podanike, tako da je i sam Carigrad drhtao pred njima. Ali on ih je oterao preko Dunava, gde su se posakrivali po prostranim travnim predelima i zavukli u doline i šume kao proganjane zveri. Koliko je već plena, volova i ovaca, snažnih i stasitih robova poslao drumom u Vizantiju! Ali Carigrad je kao more: sve proguta, i uvek je gladan, nikad mu nije dosta, kao da je paklen bezdan. Justinijan je sposoban vladar, ali samoživ i lakom kao ala. Njegovo ždrelo bi se još i zajazilo da pored njega ne vlada i neko drugi – Teodora.

Kad se Hilbudije seti caričinog imena, steže pesnicu i lati se mača.

„Teodora, kaćiperka, preljubnica, cirkuska igračica! Zar takva da nam bude carica! Čak i tribun mora pred njom padati na kolena i ljubiti joj nogu, tu nogu koja zaslužuje da se živa odseče, jer ide stazom zločina. O, draža mi je ječmena kaša, ugodnija mi je bivolja koža na slami, kao postelja, prijatnije su mi slovenske strele nego jedan jedini ponižavajući poljubac u nogu takve carice. Poštene junake progoni, a gizdavce, koji smrde od mirisa, prima u raskošnim dvoranama i obasipa ih počastima. Gde smo? Šta će biti s nama?“

Rastužen, Hilbudije nasloni glavu na drveni stub, gledajući dunavske talase koji su se mirno valjali.

Šta je to?

Hilbudije okrenu glavu. Njegove kovrdže, slepljene znojem, zatresoše se.

Drugi signal, zatim treći, pa četvrti.

Sve se straže odazvaše. Logor ožive. Pred Hilbudijevim šatorom je vrvelo. Sred pretorija okupiše se satnici.

Zapovednik, čvrstim korakom, naviknut da pobeđuje, priđe stražaru iznad kapije logora.

Ovaj mu rukom pokaza da se približava četa konjanika.

„To su glasnici iz Carigrada. Daj znak trubom da vojnici legnu. Onda siđi i otvori kapiju!“

Logor se, na trubni znak, namah utiša. Svi satnici ukloniše se ispred Hilbudijevog šatora. A on se spusti niz lestve sa opkopa i izađe kroz kapiju u susret konjanicima. Nije naredio da se zapale buktnje, jer je noć bila toliko svetla da su se raspoznavala lica na mesečini.

Pred Hilbudijem sjaha satnik Azbad. Zlatan oklop mu je svetlucao, a laki šlem bio je iskićen rubinima i smaragdima. Ždrebac mu je bio ugojen, sedlo na njemu skupoceno, na uzdi su se sijale pozlaćene kopče. Videlo se da je iz carske konjušnice.

Azbad pozdravi zapovednika Hilbudija s pravom dvorskom elegancijom. Hilbudije mu uzvрати pozdrav otresito i kratko, kao vojnik kojem je milija teška ruka nego klanjanje.

Doprati ga do svoga šatora i ponudi mu mesto na hrastovoj kladi, pred kojom je bila grubo otesana ploča – sto. Zatim sam kresnu vatru i pripali zemljanu svetiljku koja je visila nasred šatora, pa izađe napolje da izda naređenja.

Azbad pogleda po šatoru. Mačevi, koplja, strele, nekoliko oklopa, na kojima su se, na prsnoj strani, videle rupe od neprijateljskih kopalja; na nekima su se još primećivali tragovi krvi. Azbad se začudi i oko usana mu zaigra osmeh. „I to mi je zapovednik!“, mislio je. „Ovo je stan za varvarina, a ne za vizantijskog vojskovođu.“

Kad se Hilbudije vrati, Azbad je još stajao usred šatora.

„Sedi, stotniče! Umorio si se. Naredio sam da vam ispeku jagnje za večeru. Jeste li dugo putovali?“

„Četrnaest dana!“

Hilbudije ništa ne odgovori. Samo ga značajno pogleda i pomisli: „Kad bi to bila istina, ne bi ti se tako blistala oprema, a ždrebac bi se usukao.“

„Donosiš li važne novosti?“

„Njegovo svetlo veličanstvo, gospodar i car Justinijan, pozdravlja tebe, svoga slugu, i šalje ti ovo pismo.“

Hilbudije odmah otvori carevo pismo i stade ispod svetiljke da bi video da čita. Lice mu se nije ni za crticu izmenilo. Azbad oseti kao neizmernu uvredu što zapovednik s takvom hladnoćom i mirom čita redove iz carske pisarnice. Pročitavši pergament, Hilbudije ga stavi na sto i mirno sede.

Azbad nije bio radoznao, pošto mu je bilo poznato šta traži car. Ali ga je vređalo što Hilbudije nije ni reči izustio.

„Kad se vraćaš?“

„Već sutra. Žurim.“

„Dobićeš odgovor još noćas.“

Hilbudije ga odmeri svojim sivim očima, kao da mu je hteo reći:

„Ne žuri ti se odavde! Ali ti slama i volovska koža ne prijaju. Radije ćeš se zaustaviti na onoj strani Hema, gde ćeš se dobro proveseliti na bezbednim mestima, a kad se vratiš, pričaćeš domesticima u carskoj palati kako si se namučio po varvarskim pokrajinama.“

„Ne zameri, tribune, no ja mislim da je ovakav stan za jednog zapovednika ipak isuviše prosjački, da ne kažem, varvarski.“

„Aleksandar je bio velik vojskovođa, pa je spavao na goloj zemlji. Za mene, koga je Vizantija poslala da, kao pokorni sluga, očistim varvarsko smeće sa naše zemlje, ovaj stan je čak predobar. Žao mi je samo što te ne mogu uslužiti damaskim

---

ćilimima i persijskim mirisima. Ali znaj da je Hilbudiju u logoru mnogo draži miris belog i crnog luka od smrada istočnjačkih mirisa!“

Stotnik se ugrize za usnu.

„Razumem te. Čovek se navikne na takav divlji život. Ali onome koji dolazi iz božanstvene carske palate ne treba zameriti ako se začudi na prvi pogled.“

Hilbudijev kuvar donese večeru. Azbad se prihvati mirisnog pečenja, marljivo zalivajući zalogaje crnim vinom iz vrča koji je stajao pred njim, na stolu.

U toku večere Hilbudije napisa caru samo jednu rečenicu:

„Gospodaru i care! Dobićeš ono što zahtevaš, ako ne poginem u boju.“

Savi pergament, zapečati ga teškim bronzanim prstenom, na kome je bio urezan veliki krst sa strelicom, i predade pismo Azbadu.

Poslanik je bio veoma ljut što nije saznao ni slova od Hilbudija.

Ali se zapovednik nije obazirao na njegove ljubopitljive poglede. Zaželeo mu je miran san, ustupivši mu vlastiti šator za prenočište, a sam je odgrnuo krilo na šatoru najbližeg oficira, legao i čvrsto zaspao.

Kad se spustilo platneno krilo za Hilbudijem, Azbad se prezrivo osmehnu.

„Glupače! Vizantija ti se, istina, divi, car te je nedavno nazvao stubom carstva na severu, ali si, uprkos svemu, budala! Ako si odličan ratnik, navali, pobedi, a potom ipak dođi u sjajni Carigrad, proveseli se, napij se i nauživaj, pa se ponovo zavuci u ovaj medveđi brlog. Ovako postupa samo budala! Ni žene nema kod sebe, nijednog devojčeta u celom logoru. Glupak, ha, ha, ha...“

Ujutru, Azbad odjaha s pratnjom, noseći sa sobom kratko pismo.

Odmah po poslanikovom odlasku Hilbudije naredi vojnicima da naoštire otupele mačeve, da napune vrećice žitom za tri sedmice, da uzmu sa sobom sve olovo za pračke, a brzi strelci da napune tobolce strelama. Uveče im zapovedi da postave plovni most preko Dunava, da pregledaju i poprave mosnice, da pozabijaju nove klinove u rasklimatane daske i da budu spremni za ponoć.

Niko usta nije otvorio, niko nije razmišljao. Sve se pokrenulo kao da je ista krv iz Hilbudijevog srca potekla u sve ruke, ista misao u svaku glavu. Nijedan radoznalac nije progovorio, rečcom zapitao. Pogledavši u uzdignutu glavu zapovednikovu, u njegova izbočena prsa pod oklopom, u čvrsto stegnuti remen oko njegovog pasa – svaki je znao da ih čeka težak posao.

TREĆE POGLAVLJE

Toga dana, posle prinošenja žrtava, Svarun je naredio da se svi ratnici odmaraju. Zapovedio je da se zakolje nekoliko tovnih volova i čitavo stado ovaca, pa su se gostili i čistili. Ljubinica je dovela iz gradišta vesele devojke, koje su posluživale vojnike, točile im medovinu u rožanice i čaše i ceo bogovetni dan pevale i igrale, u velikom veselju.

Usred taborišta sedeo je na hrastovoj kladi svirač Radovan. Svuda je bio poznat, beskućnik i skitnica. Išao je od plemena do plemena slovenskog, udarao u plunku, pevao junačke pesme, slagao prigodnice i pričao šaljive događaje. Stizao je do Baltičkog mora, već triput prezimio u Carigradu, pa i sad ga je put vodio u taj grad. Saznao je, naime, od trgovaca koji su dolazili Hunima po krzno i konje da se u Carigradu te zime pripremaju

velike svečanosti. A u takva vremena varvari su sa svih strana žurili u Carigrad. Bile su to skitnice, ljudi željni hleba i zabave, koji su dobro znali da su potrebni bogatoj gospodi. Trebalo ih je slaviti na ulicama, klicati u cirkusu, stvarati javno mnjenje po krčmama i budžacima predgrađa. Zato su i živeli kao ptice kojima sa visokog prozora izdašna ruka baca obilno zrnevlje.

Radovan je, dakle, sedeo usred taborišta i veselo udarao u strune. Obučen je bio u dugu haljinu i opasan belim konopcem. Njegova leđa nikada još nije stegao remen na kome je visio mač. Sve njegovo bogatstvo i njegovo oružje bila je plunka. Hvalio se da su ga jednom Vizantinci uhvatili i zatvorili, misleći da je uhoda. Čak se i car Upravda zainteresovao i naredio da ga izvedu pred njega.

„Izašao sam sa plunkom pred Upravdu“, pričao je. „Kažem vam, ni Perun nije lepši od toga cara. Bio sam zaslepljen, zavr-telo mi se u glavi kad sam stupio preda nj, kao da sam polupijan pogledao u sunce. A car će me zapitati:

’Za koga uhodiš? Od kojeg si plemena?’

’Pošten sam i miroljubiv, i u Hrista verujem.’

Mladež mu se nasmejala.

’U Hrista verujem’, rekao sam, prekrstivši se.

’Tvoje pleme, tvoje pleme?’, navaljivao je Upravda...

’Sloven sam. Ispravan i pokoran.’

’Sloven! Dakle, uhoda onih varvara što pljačkaju po našoj zemlji.’

’Nisam, Hrista mi, nisam ja od tih Slovena. Moj zavičaj je kraj Severnog mora. Sviram u plunku, tešim ljude po svetu. Moja se ruka još nikada nije latila mača.’

’Udari u plunku!’

I ja zasviram. Upravdi se topilo srce kao kozja lojevina na ražnju. A onda mi on kaže:

’Pošten si, kao što su ti poštene strune. Idi svojim putem!’

Otišao sam. Ali sam proključio da je moju svirku slušala i sama carica Teodora, koja je tada krišom odmakla zavesu i pogledala me, rekavši u sebi: 'Ala je lep čovek ovaj Radovan!'

On ponosno pogleda devojke oko sebe. No kako su se one kikitale, Radovan udari u strune, te povedoše veselo kolo.

Sledećeg jutra, po završenoj gozbi, Svarun razasla okretne mladiće u izviđanje. Naloži im da se uveče vrate sa izveštajem da li su naišli na trag Hilbudijeve vojske. Bio je uveren da će Vizantinac pre zime preći Dunav kako bi napljačkao plena za logor. Zato je morao saznati kada će u pohod, da bi ga napao iz zasede. Naredio je svima da naoštire sekire, koplja i mačeve. Strelci su ceo dan morali da vežbaju, gađajući strelama bundeve nataknete na kolje.

Među mladićima koji su pošli u izviđanje bio je i Istok, najmlađi i jedini još živi sin Svarunov. Otac ga je nerado pustio. Učinio je to pod uslovom da mladić izabere još tri druga. Svi drugi otišli su kroz doline, šume i polja peške, samo su Istok i njegovi drugovi pojahali hitre konje. Dobili su nalog da prodru najdalje na jug, prema Dunavu, tamo gde se, kako su saznali, nalazio Hilbudijev logor.

Koliko je puta mladi Istok išao u lov na divljeg veptra, koliko se puta verao sam za medvedom, koliko je puta zasiktao ris nad njegovom glavom dok je, u podne, ležao pored stada ovaca! No još nikada mu srce nije udaralo tako kao danas. Prvi put je polazio u ratnu službu. Svarun mu je to preko volje dopustio, a kad je već odobrio, poverio mu je najteži i najvažniji zadatak: poslao ga je pravo ka neprijateljskom gnezd.

Ljubinica je već izgubila devetoricu braće. Strahovala je za Istoka, ali se njime i ponosila. Bila je uverena da je smeo i lukav, da je odličan strelac i snažan borac; znala je kako njegovoj ruci pristaju sekira i mač, pastirski bič i luk. Zato je sama radosno

otišla po risovo krzno, pokrila njime leđa bratovljeva konja i izašla na opkope kad je Istok polazio.

Mladići su lagano jahali između šatora. A kada su projahali pored poslednjih gomila boraca, konji se dadoše u trk i, kao kad se četiri vrana gavrana stušte u široko polje, konjanici jurnuše u daljinu. Uskoro četiri crne tačke sasvim iščezoše u visokoj žutoj travi.

Istok je divlje jurio. Čežnja i smelost su ga raspinjale; želeo je da skoči pred samog Hilbudija, da mu podnese pesnicu pred lice i drekne: „Satrćemo te!“ Prvi put je osetio ratni pas oko struka, prvi put njegovo oko nije tražilo zverinje, nego je žudelo da ugleda sjajne šlemove Vizantinaca. Srce mu je u prsima burno kucalo, osećao je silnu snagu u rukama, pa bi ponekad trgnuo uzde tako snažno da bi konj njisnuo, opružio vrat i jurnuo u divljem trku dolinom. Činilo mu se da sunce još nikad nije sijalo tako prijatno i tako slobodno. Ali hrišćanin Hilbudije želi da zamrači to slobodno sunce njemu i njegovom plemenu, koje je slobodno gonilo stada po dalekim stepama, tražeći nesmetano plena gde god je htelo. Čvrsto je verovao da će mladići koje on povede u borbu satrti Vizantinice i odagnati crni oblak što je zamračio sjajno sunce njegovih dedova.

Konje je pokrila pena, sunce je bilo visoko. Mali potok pored kojeg su jahali izlivao se iz klisure obrasle gustom šumom. Pred Istokom se širila duga ravnica, po kojoj se talasala uvela jesenja trava.

Zaustavio je konja da sačeka drugove.

„Moramo sjahati! Budemo li jahali po ovoj ravnici, lako će nas opaziti vizantijski izviđači. A onda je sve izgubljeno. Zato ćemo odvesti konje u šumu, tamo će ih jedan čuvati i napasati, a ostala trojica će se probiti kroz travu i žbunje do onog brežuljka što se diže iznad ravnice. Otac mi reče da se odande vidi Dunav i, preko reke, Hilbudijev logor.“

„Daleko je taj breg, Istoče. Teško da ćemo do noći stići do njega.“

„Moramo! Rade će čuvati konje dok se ne vratimo. Kad padne noć, ako nas ne bude, jaši nam u susret i zavijaj kao vuk, da bismo se našli.“

Istok je naređivao kao zapovednik koji ima vlast. Niko mu nije protivrečio. Poskakali su s konja. Rade je prihvatio uzde i zašao s konjima za breg da bi ih sakrio i, u bezbednosti, napasao.

„Ti ćeš levo, ti desno, a ja ću sredinom ravnice – na vrhu brda ćemo se sastati!“

Brzo su se rastali. Ravan je bila bez staze i bez puta. Pokrivala ju je gusta trava. Žbunje se ponegde širilo. Nigde nije bilo traga od konjskih kopita: Hilbudije već dugo nije tuda prolazio. Mladići su utonuli u travu; kao mladi lisičići probijali su se oprezno i hitro. Nisu bili odmakli ni nekoliko stotina koraka, a već niko ne bi mogao primetiti da tamo kroz travu puze ljudska bića. Katkad bi potpuno iščezli, a katkad bi se zatalasala visoka trava kao da je dunuo vetar.

Istok se vrlo brzo probijao napred. Znoj mu se razlivao po licu, ali se na to nije obazirao. Po plećima bi ga često ošinula bodljikava grana, no on nije ni osećao. Usput je kidao zeleno bilje i sočno lišće, te ga je žvakao da bi ugasio žeđ. Disao je duboko; iz nozdrva mu je šištalalo, kao da mlad nerast šišti idući kroz dubravu.

Zaustavio se kod usamljenog drveta koje je preko leta bio polomio vior. Zavukao se među njegove grane i seo da za trenutak odahne. Očima je tražio breg. Bio je nešto bliže, ali se ipak ravnica kao more širila između njega i brežuljka. Ali odlučnost ga nije napustila. Oči su mu sijale kao u sokola, želeo je da pogledom probije breg, da ugleda široku reku i za njom Hilbudijev tabor.

Odjednom zablista nešto pod bregom, kao kad sine plamen, pa se brzo ugasi. Istok se prope kroz granje, zasenči rukom oči i zagleda se u daljinu.

Zablista ponovo, zatim još nekoliko puta. Nije dugo motrio da bi jasno raspoznao tri konjanika, koji su jahali prema njemu. Oklopi su se blistali, sijale su se kacige.

Istok zapišta kao ptica grabljivica, kako bi upozorio drugove na opasnost. Oni mu odgovoriše. Zadrža se još malo među gustim granama. Konjanici su brzim trkom jurili prema njemu. Srce mu je u prvi mah jače zakucalo. O pasu mu je visio samo kratak nož; pomislio je kako će ga Vizantinci iseći ako ga pronađu. Dobro je što je trava poglela – neće lako uočiti njegov trag. Legao je na trbuh i počeo kao zmija gmizati prema gustom kupinjaku. Široko, nisko žbunje raslo je usred stepe. On se, puzeći, zavuču u šiprag. Ovamo konjem niko ne može.

Srce mu je udaralo od čežnje i iščekivanja. Već je mislio da će mu, možda, ugledati trag, da će sjahati i potražiti ga u skrovištu. Pipao je nož za pasom i smislio kako će skočiti na prvog i zariti mu sečivo u grlo, kako će se druga dvojica uplašiti, a on će već biti na konju i u galopu odjuriti preko stepe. Toliko se uživao u tu misao da je povio leđa kao mačka, žudno vrebajući plen.

Već su se čula kopita. Potmulo su odjekivala po suvoj ravnici. Dolazili su sve bliže. Već su tu! Kroz uski otvor u žbunju Istok ugleda blistava odela i umalo se ne diže da vikne na njih.

A konjanici su laganim kasom prolazili pored njega. Čuo je razgovor i razabrao ime Hilbudije. Drugo nije razumeo, jer su govorili grčki. Postupno se udaljavao bat kopita. Istok se nečujno i oprezno digao u žbunu, tako tiho kao da mu je kudrava glava izrasla iznad žbuna, kao da se to suncokret ispravio i okrenuo za bleskom konjanika koji su se udaljavali.

„Ako skrenu za breg i našu naše konje!“

Ta ga misao uplaši. Kao kip je stajao usred žbuna – ništa mu nije pametno padalo na um. Zatim se polako umiri. Konjanici skrenuše nadesno, prema potoku. Napoje konje, prebrode vodu i lagano se spuste u klanac na drugoj obali potoka. Sve dok nisu iščezli u čestaru, Istok se nije makao.

Sad bi lako mogao pozvati drugove da se vrate konjima i da požure kući s veću da vizantijska vojska nije daleko. No Istoka je vuklo napred. Možda je za onim bregom utaboren Hilbudije? Prebrojaće njegovu vojsku, vratiće se u gradište i doneti važnu vest.

Provlačio se i probijao kao mačka dalje kroz najvišu travu, krio se iza žbunja, puzio, pa opet légao kad bi bio dovoljno zaklonjen.

Dok je stajao pred bregom, izmučen i toliko umoran da su mu mišići drhtali na butinama, sunce je tonulo.

Da li su drugovi stigli?

„U-hu-hu-uuu...“

Huknuo je kao sova.

Sasvim blizu, s leve i s desne strane, odazva mu se slično hukanje.

Ubrzo ih je združila mračna šuma. Peli su se nečujno strmom padinom i pre sunčeva zalaska bili su na vrhu brda. Osluhnuli su – sve beše mirno. Samo je nekoliko ptica prhnulo s grana; negde daleko zagroktao je divlji vepar.

Prilegoše i prisloniše uvo na zemlju.

„Topot! Konjski topot!“, izustiše istovremeno.

Istok ustade i uspuza se na drvo.

„Dunav!“, kliknu poluglasno.

Pred sobom je ugledao široku ravnicu. Bila je oivičena okvirom koji se belasao – širokom rekom. A iza reke, baš na mestu gde se preko nje pružala dugačka crna pruga – most, dizao se iz tamne mrlje dim.

„Vidim logor!“

Drugovi se iznenadiše i obradovaše, te se odazvaše mjaukanjem.

Istok se obazre na onu stranu odakle se čuo topot. Još jednom blesnuše sunčevi zraci i ognjena ploča iščeznu. U taj mah opazi tri svica kako se približavaju bregu. Brzim galopom vraćahu se konjanici pored brega u ravnicu da bi što pre stigli u svoj logor.

Obradovan, skliznu Istok s drveta.

„Da nisu konjanici nanjušili naše gradište?“

„Strašno gone konje! Nose važne vesti. Vratimo se!“

„Počekajmo još malo i odmorimo se. Uskoro će izaći mesec. Rade će nam dovesti konje – možda ćemo još nešto čuti i videti.“

Mladići legoše na mahovinu, založiše se parčetom ovčjeg sira i potražiše slatko korenje, uzgred tiho izgovarajući junačke reči.

Mrak je ubrzo pokrio zemlju. Na istoku se već dizao mesec, još bleđ, kao da se boji sunčevih zraka, koji su se opraštali s nebom svojim crvenim plamenovima. Konjski topot je već odavno umukao.

„Hajde da se vratimo! Svarun je naredio da se vrnemo čim padne noć“, navaljivali su mladići.

Ali Istok nije pristajao. S mladalačkom tvrdoglavošću radovalao se što zapoveda – prvi put u životu. Zato se nije osvrtao na očevo naređenje. Žudeo je za slavom. Želeo je da Slovenima u taboru donese još važnije vesti.

„Nećemo još! Ako uskoro dođe Rade s konjima, sačekajte me, a ja ću odjahati za onom trojicom čak do mosta.“

Drugovi se pobuniše:

„Pomisli, Vizantinci čuvaju most! Uhvatiće te...“

Istok prsnu u smeh, a drugovi plašljivo pogledaše oko sebe.

„Morana nek ti se smiluje! Ne prkosi, Istoče! Može da dune Stribog i odnese tvoj grohotni smeh do Hilbudijeva uha! Mogu besovi da dignu vukodlake u šumi, da nam prepreče put i da nas zavedu!“

Drug koji je to govorio i nehotice pipnu rukom vrat, o koji mu je mati obesila tri debele nerastove čekinje da ga čuvaju od uroka i besova.

Istok se izvali na leđa. Na licu mu bleđa mesečina obasja osmeh pun dvoumljenja. „Morana, besovi, vukodlaci...“, šaputale su njegove usne. Zar mu oni mogu nautiti? Vera otaca... pa ipak... Zašto ih se ne boji Hilbudije...? Zaklopi oči, a na čelo položi sklopljene ruke. S vrelin uzdahom molio je Svetovida da ga ohrabri, onog Svetovida koji istovremeno gleda na sve četiri strane, koji vidi u mračnoj noći i gleda u sjajno sunce a da mu pri tome ne zasuze oči...

„Tra-tra-tra!“

Sva trojica skočiše.

Ponovo: „Tra-tra-tra!“

Iz daljine su se čule trube.

Istok je za tren oka bio na vrhu drveta. Napregao je svoje sokolove oči i zaustavio ih na crnoj tački preko Dunava gde je ranije video dim. Mesec je obasjao okolinu. Opazio je svetlucave iskre kako, u polutama, iskaču sa onog uzvišenog prostora. Bile su sve brojnije i kretale su se prema reci.

„Hilbudije dolazi s vojskom!“

Istok skoči s drveta; u divljem trku stuštiše se s brega i poju-riše prema čestaru u kojem su im bili konji.

„Eh, da nam je Rade sad ovde!“, viknu Istok i naže kroz šiprag.

„Čuj, vuk zavija!“

„Rade dolazi. Već je blizu. Brzo k njemu!“

Sva trojica su jurila udvojenom snagom u pravcu otkud su čuli vučje zavijanje. Povremeno bi se oglasio neko od njih, a vuk im se odazivao. Bili su sve bliže jedni drugima. Uskoro se začulo rzanje konja i šum trave. Odahnuli su i pošli korakom. U daljini su već videli crne senke koje su se hitro njihale ravnicom.

Istok stade.